

KRONIKA NAUKOWA

Symposium Europejskiej Komisji Ekonomicznej na temat problemów środowiska człowieka (Praga, CSRS, 2–15 V 1971 r.)

Symposium zgromadziło kilkuset uczestników z krajów europejskich oraz obserwatorów z innych kontynentów. Uczestnikami byli głównie delegaci rządów poszczególnych krajów (ministrowie i ich zespoły doradcze) oraz pewna liczba ekspertów naukowych. Symposium było w pewnej mierze próbą generalną przed ogólnoswiatową konferencją na ten sam temat, planowaną na rok 1972 w Sztokholmie.

Większość obrad (oprócz wstępnych i końcowych obrad plenarnych) toczyła się w 2 równoległych sekcjach: problemowej i terytorialnej. Sekcja problemowa obejmowała zagadnienia: produkcji energii, przemysłu metalowego, chemicznego i petrochemicznego, budowlanego, transportu, rolnictwa, leśnictwa i rybołówstwa oraz problemy odpadków. Sekcja terytorialna objęła: miasta i ich otoczenie, zlewnie rzeczne, obszary masowej turystyki, obszary przemysłowe oraz tereny o znaczeniu historycznym. Odbyła się także interesująca dyskusja panelowa o stosunkach socjalno-ekonomicznych i ich znaczeniu dla środowiska. Po obradach w Pradze odbyła się wycieczka do rejonów górniczo-przemysłowych Czechosłowacji (Ostrawa) i Polski (Katowice). Odbył się także przegląd filmów o problematyce środowiska człowieka.

Zasadnicze referaty były uprzednio powielone i udostępnione uczestnikom. referenci wygłaszali je tylko w skróconej (kilkanaście minut) formie. W jednych referatach dominowały utyskiwania na złą sytuację, w innych — akcenty auto-reklamy, o doskonałym prawodawstwie, olbrzymich nakładach na ochronę środowiska itp. Niemniej sporo było rzeczowych wniosków i konkretnych propozycji rozwiązań.

Z ciekawszych momentów referatów i dyskusji warto wymienić następujące:

A. Zjawiska negatywne:

- 1) Bezplanowość postępowania jako główna przyczyna niszczenia środowiska;
- 2) Brak dostatecznej współpracy i wymiany doświadczeń w skali międzynarodowej;
- 3) Brak dostatecznej koordynacji poszczególnych instytucji i organizacji w skali krajowej;
- 4) W krajach bardziej przeludnionych i uprzemysłowionych, jak np. Holandia, objawy niezrozumienia przez młodzież potrzeby ochrony środowiska; wynika to z nieznamomości przyrody, braku z nią kontaktu u 30% młodzieży;
- 5) Brak troski urbanistów i architektów o dobro człowieka i środowiska, dokonywanie raczej efektownych niż racjonalnych i funkcjonalnych rozwiązań.
- 6) Problemy zanieczyszczenia środowiska przez państwa sąsiadujące i związana z tym możliwość wywierania presji sąsiadów silniejszych na słabszych;
- 7) Brak rozeznania

wpływu substancji toksycznych na człowieka i ekosystemy; produkuje się ok. 500 tys. substancji toksycznych, a tylko w stosunku do 5—10% tych substancji istnieje względne rozeznanie ich wpływu na przyrodę.

Oczywiście cytowano również wiele szczegółowych faktów szkodliwości poszczególnych akcji czy rozwiązań, jak np. pestycydy, metale ciężkie, katastrofy tankowców, szkodliwość samolotów naddźwiękowych itp.

B. Wskazania i propozycje rozwiązań:

1) Potrzeba zapobiegania szkodom, a nie tylko ich naprawiania; z drugiej strony — nie ograniczania się do zapobiegania, ale także aktywne rozszerzanie naturalnych obszarów, np. lasów (w tym wokół miast — dla rekreacji i poprawy warunków zdrowotnych) oraz poszukiwanie nowych rozwiązań współżycia człowieka z przyrodą.

2) Konieczność opracowania wskaźników, norm i zaleceń ekonomicznych z punktu widzenia ochrony środowiska.

3) Konieczność całościowego planowania, z uwzględnieniem wszystkich elementów środowiska i w tym celu opracowania kompleksowych ocen wartości całego środowiska, jak również poszczególnych jego elementów, np. drzew, krzewów itp.; obecne oceny są przestarzałe i obejmują tylko niektóre aspekty użytkowe np. dla drzew — wartość drewna, podczas gdy ważniejsza jest ich rola w odświeżaniu środowiska, rekreacji, estetyce itp.; w związku z tym powinien być na przykład przewartościowany stosunek wzajemny cen drewna i tworzyw sztucznych. Należałoby wykazać, że ekonomiczne koszty zanieczyszczeń i zniszczeń środowiska są większe niż koszty związane z niedopuszczeniem i przeciwdziałaniem tym szkodom. Tego typu oceny ekonomiczne powinny być jednak ujmowane perspektywicznie, ze względu na zmiany poglądów i związane z tym zmiany faktycznej wartości różnych elementów w konkretnej sytuacji. Sprawy ocen ekonomicznych są oczywiście bardzo trudne, lepsze są jednak oceny niedoskonałe niż żadne.

4) Konieczne jest uwzględnienie ekologii środowiska przez ekonomistów i planistów. Niszczenie środowiska nie jest koniecznością, ale efektem braku rozeznania naukowego i kompleksowego, całościowego podejścia. W związku z tym wskazano na potrzebę prac nad całościowym, modelowym prognozowaniem zjawisk, z zastosowaniem cybernetyki i komputeryzacji.

5) Konieczność nasilenia współpracy międzynarodowej, w tym wymiany doświadczeń, wizyt ekspertów, staży naukowych; proponowano nieograniczoną wymianę wyników naukowo-badawczych i technologicznych w zakresie ochrony człowieka i środowiska, powołując się na przykład medycyny, gdzie informacja o nowych technologiach i wynalazkach jest powszechna, podczas gdy kiedyś była również okryta tajemnicą.

6) Konieczność współpracy międzynarodowej w zakresie podstaw prawnych ochrony środowiska.

7) Konieczność współpracy oraz koordynacji regionalnej i ogólnokrajowej z udziałem wielospecjalnościowych zespołów doradców naukowych.

8) Potrzeba zabezpieczenia pewnych rejonów o wysokich walorach turystycznych i rekreacyjnych przed zabudową, choćby dlatego, że mogą zmienić się koncepcje stylu wypoczynku itp.

9) Potrzeba analizy skuteczności kar administracyjnych za uszkodzanie środowiska (jak również skuteczności odpowiedzialności personalnej w stosunku do odpowiedzialności przedsiębiorstw pod tym względem).

10) Potrzeba opracowań nowych technologii (na nowych zasadach) a nie tylko modyfikacji i ulepszeń starych.

11) W zakresie ochrony wód: potrzeba operowania całymi dorzeczami; konieczność także chemicznego (3. stopień) oczyszczania ścieków (usuwanie soli mineralnych dla ochrony zbiorników przed intensywną mineralizacją); potrzeba two-

rzenia obiegów zamkniętych wody; propozycje zahamowania w niektórych krajach wzrostu zużycia energii elektrycznej jako środek przeciwdziałania zanieczyszczeniu, w tym zanieczyszczeniu termicznemu rzek; konieczność energicznego przeciwdziałania zanieczyszczeniu wód podziemnych, zagrażającemu zdrowiu ludzkiemu oraz przenoszącemu się na zbiorniki śródlądowe i morza.

12) Potrzeba całościowych opracowań „chłonności” ekosystemów na zanieczyszczenia.

13) Konieczność uwzględniania całości środowiska (z zachowaniem jego zróżnicowania oraz prawidłowego funkcjonowania ekosystemów) przy wszystkich decyzjach gospodarczych (budownictwo, chemizacja, planowanie przestrzenne itp.).

14) Potrzeba podjęcia wielospecjalnościowych, kompleksowych prac nad przykładowymi opracowaniami rozwiązań zagospodarowania całych rejonów — dla terenów nowych, oraz modyfikacji już istniejących rozwiązań, z punktu widzenia optymalizacji stosunków człowiek-środowisko; potrzeba szerokiej i krytycznej dyskusji tych opracowań.

15) Potrzeba nauczania i propagowania wiedzy o środowisku i ekosystemie od najmłodszych do najstarszych lat (w przedszkolach i szkołach wszystkich typów, dla wszystkich kierunków na wyższych uczelniach).

16) Konieczność radykalnego obniżenia zanieczyszczeń powietrza przez pojazdy mechaniczne (w USA i niektórych innych krajach za kilka lat mają być dozwolone jedynie samochody o produkcji spalin nie przekraczającej kilku procent obecnego poziomu; z uwagi na masowy rozwój turystyki, zarządzenia tego rodzaju winny być rozciągnięte na całe regiony geograficzne, np. na Europę).

17) Konieczność wprowadzenia samochodów mniej hałaśliwych oraz intensywniejszy rozwój transportu publicznego, mniej zanieczyszczającego środowisko niż środki komunikacji indywidualnej.

18) Potrzeba badań nad ekosystemami jako najbardziej całościowymi wskaźnikami stanu środowiska oraz potrzeba dbałości o zachowanie zróżnicowania gatunkowego i funkcjonowania ekosystemów na nie obniżonym poziomie.

19) Konieczność częstotliwej (np. co 2 lata — także przy planowaniu długofalowym) weryfikacji i nowelizacji planów ochrony środowiska i gospodarki środowiskowej.

20) Koszta zapobiegania zanieczyszczeniom środowiska winny być włączone w koszty inwestycyjne już w momencie planowania (pozostaje jednak problem, czy mają one być przerzucone na konsumenta przez podniesienie odnośnych cen, czy pokryje je państwo przez odpowiedni podział dochodu narodowego).

21) Potrzeba zakazu budowy nowych przedsiębiorstw bez zadowalających oczyszczalni.

22) Potrzeba rozwoju „małych form” rekreacji, np. ogródków działkowych (nawet na nieużytkach).

23) Potrzeba zakazu stosowania fosforu w produkcji środków piorących.

Wspomniano oczywiście konkretne, interesujące rozwiązania techniczne, jak np. oczyszczanie dymów pochodzących z hut, zamknięte systemy chłodzenia, bezwodne systemy produkcji, chłodzenie powietrzne zamiast wodnego, elektrownie jądrowe bezodpadowe, racjonalny transport (np. w rolnictwie — zamiast zrzutów do wód powierzchniowych) nawozów z ferm drobiu i bydła itp.

Symposium dało niewątpliwie dobry obraz z jednej strony powszechnego doceniania ważności zagadnienia człowiek-środowisko, z drugiej jednak — zasadniczych trudności, głównie organizacyjnych oraz w zakresie koordynacji (zarówno w skali krajowej jak i międzynarodowej), ale także trudności typu ekonomicznego, prestiżowego i politycznego.